

Sağlık-Etik-Hukuk Üçgeninde Doping: Temiz Spor Var mıdır?

Doping in the Triangle of Health-Ethics-Law : Is There Any Clean Sport?

Elif VATANOĞLU,^a
İnci HOT^b

^aEtik ve Tıp Tarihi AD,
Yeditepe Üniversitesi Tıp Fakültesi,

^bEtik ve Tıp Tarihi AD,
İstanbul Üniversitesi
Cerrahpaşa Tıp Fakültesi,
İstanbul

Geliş Tarihi/Received: 27.01.2011
Kabul Tarihi/Accepted: 09.05.2011

*Türkiye Biyoetik Derneği VI. Tıp Etiği
Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur*

Yazışma Adresi/Correspondence:

İnci HOT
İstanbul Üniversitesi
Cerrahpaşa Tıp Fakültesi,
Etik ve Tıp Tarihi AD, İstanbul,
TÜRKİYE/TURKEY
incihot@yahoo.com

ÖZET İnsanoğlu, tarihöncesi çağlardan günümüze kadar bedensel ve ruhsal sınırlarını aşmaya çalışmış, yetenek ve becerilerini geliştirmeye uğraşmış ve bunu gerçekleştirmeye çabalarken birtakım tahrik ve takviye edici maddeler kullanmıştır. Tarihsel, sosyolojik, antropolojik, psikolojik, ekonomik yönleri de olan ve sürekli evrim geçiren toplumsal bir olay olan doping kavramına farklı perspektiflerden bakmak kaçınılmazdır. Sporcular da doping maddeleri kullanmışlardır. Kontrol sonucunda, bir sporcunun bünyesinde yasaklı bir maddenin bulunduğu saptanması, böyle bir maddenin kullanılmış olduğunun tespiti veya yasak bir yöntemin kullanılmış olması doping olayını oluşturur. Bu dopingin, sporcuya performansını gerçekleştirmede yardımcı olup olmadığına bakılmamaktadır. Ancak bunlar özerklik ve özellikle mahremiyet konuları açısından titizlikle ele alınması ve yeniden yapılandırılması gereken sorun kümeleri içermektedir. Hekim ve sporcu açısından en doğru yaklaşımı belirlemeye çalışmak, tıbbi riskler ve potansiyel yararlar hakkında ayrıntılı olarak bilgilenmek ve kişilerin özerk kararını verebilmesi için tıbbi bilgilerin doğru olarak kavranması son derece önemlidir. Konuya farklı prensiplerle yaklaşan bilim dallarının ulaştıkları farklı sonuçlar açısından doping ile mücadelenin nedenleri belirtilirken etik gerekçesi ile ayrılmaz bir ikili oluşturmaktadır. Konu ile ilgili uzmanlar yanında sporcuların yakınları, aileleri, eğitimcileri, antrenörleri, yöneticileri, sponsorları, medya ve bütün spor teşkilatları doping ile mücadelede işbirliğine ve çözüme katkıya istekli olmaları gerekir. Dopingi önlemede eğitimin önemi büyüktür. Bununla birlikte doping olarak kullanılması mümkün olan müstahzarların, idrar tahlilinde kolayca saptanmasını sağlayacak bir işaretlendiricinin, üretimi sırasında ilacın terkbine dahil edilmesi de mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Sporlarda doping; etik

ABSTRACT Human beings, from the prehistoric times to today, have always tried to overcome their physical and psychological limitations and to improve their talents and skills. In order to achieve this goal, they always have used some pro-covative and supportive substances. It is necessary to evaluate the concept of doping through different perspectives which is an issue of historical, sociological, anthropological, psychological, economic aspects and in a continuous evolution. The sportsmen have used doping substances to reach these aims. As a result of a control, if a banned substance is found in a sportsman's body, if it could be showed that such a substance or method has been used, then it is called doping. It is not important if this substance has helped the sportman to increase the performance or not. These issues contain some problematic areas which need to be considered according to autonomy and confidentiality. Trying to find the best approach for both the doctors and the sports people, getting information about the medical risks and potential benefits, understanding the related information in the right way are the important factors. Although different scientific disciplines reach different results about doping, the reasons for the struggle of doping can not exclude the ethical aspects of the issue. It is required that as well as the specialists of the issue, the relatives of the sportsmen, families, instructors, antrenors, managers, sponsors, media and all he sports organisations want to contribute to the solution of the doping problem. In addition to this, it is possible to add a substance as a marker which enables to detect the doping substance in the urine.

Key Words: Doping in sports; ethics

“Doping” sözcüğünü ilk kez XVII. yüzyılda Amerika Kolonilerinde görüyoruz. Kuzey Amerika kıtasında 1626’da Hollandalı göçmenlerin kurdukları “Yeni Hollanda Şirketi” Manhattan adasını satın alır ve yeni başkentleri kurulur: New Amsterdam (günümüzün New York’u). Bu kentin ilk binalarının insasında çalışan işçilere verilen günlük yemeğin ana yiyeceğinin, yerel lehçede adına “**doop**” dedikleri bir çesit çorba olduğu, dönemin kayıtlarından saptanmaktadır. İçindeki etken maddelerin neler oldukları tam olarak bilinmemekle beraber, çalışanlara dirilik verdiği ve yorgunluklarını aldığı gözlenmiştir.¹

Kızılderililerin kullandıkları “Paraguay çayı” denilen bitki ana maddesinden oluştuğuna dair yaygın bir kanı vardı; içenler üzerinde uyarıcı etki de bulunduğu ve bu nedenle XVII. Yüzyılın Amerika göçmeni beyazları tarafından çok kullanıldığı bilinmektedir. Fakat bir süre sonra bir takım ani ölümlere neden olduğu, toksik madde içerdiği kuskusuyla yasaklanmıştır.^{1,2}

Doping sözcüğüyle ilgili ikinci anlatım ise, 1964’de L. Prokop tarafından ortaya atılmıştır. Bu yazara göre; “**dope**” Güney Afrika’da Bantous yerlilerinin dinsel törenlerinde kullandıkları kuvvetli bir alkollü içkinin adıydı ve XVIII. yüzyıl sonlarında buradaki Hollanda kökenli beyazları oluşturan Boers’lerce geliştirilen bir içkiye adını vermişti.

Kesin olarak bildiğimiz “**doping**” sözcüğünün anglo-sakson kökenli olduğu, mutlaka “doop” veya “dope” sözcüklerinden birinden türetilmiş olduğudur.

İlk kez 1903’de kullanılmaya başlanmış ve İngiliz bilimsel yazılarında 1931’den itibaren de “uyarıcı-stimulan” sözcüğünün yerini aldığı görülmektedir.²

DOPİNG KAVRAMININ TARİHSEL GELİŞİMİ

Antik Olimpiyatlar çağında M.Ö. VI. yüzyılda sporcular bedensel güçlerini artırmak için aşırı et yemektedirler. Bunu yaparken de, örneğin atlama sporcuları keçi etini, atıcılar sığır etini tercih ederlerdi. 1809’ dan itibaren İngiltere’de önce yarış atlarına, daha sonraları bisikletçilere kokain ve strik-

nin zerkedildiği bilinmektedir. İkinci Dünya Savaşı sırasında İngiliz Hava Kuvvetleri pilotlarına verilen “anfetaminler” daha sonraları özellikle dağcılar arasında büyük talep gördü.³

Yakın tarihlerde ilk saptanmış olan doping olayı yüzme sporunda 1865’te kayıtlara geçmiştir. Daha sonra Galli bisikletçi Arthur Linton’ın 1896’da, yarıs sırasında morfin kullandığını ve iki ay sonra öldüğünü görüyoruz. 1904 Saint-Louis Olimpiyatlarında Amerikalı Thomas Hicks’in maratonu, herkesin gözleri önünde yaptırdığı iki strikinin iğnesi ile kazandığı bilinmektedir, ancak o yıllarda kimsenin aklına buna itiraz etmek gelmez. 1924’de gazeteci Albert Kondres, kokainin sporcularca kullanımıyla ilgili makaleler yazmaya başlar. Bu olayları, 1955’te Fransa Bisiklet Turu’nda Fransız bisikletçi Mallejac ani ölümünün ardından aşırı uyarıcı kullanımının tespiti izler.^{3,4}

Roma Olimpiyat Oyunlarında Danimarkalı bisikletçi Knut Enemark 1960 yılında ölür, ve sebebinin aşırı dozda amfetamin ve nikotin türevi ronicol kullanımı olduğu görülür. Aynı Olimpiyatlarda Amerikalı atlet Nick Howard, 400 m engelli kosuda 3. olduktan sonra ölür, aşırı dozda eroin kullandığı saptanır.

Bu saydıklarımız, doping ölümleri olarak literatüre geçen olan birkaç medyatik örnek olmakla birlikte daha nice isimsiz sporcunun benzer nedenlerle yaşamlarını yitirdiği veya sakat kaldıkları bilinmektedir.⁵

Doping hakkında araştırılma yapılması önerisi ilk kez, 1960 Roma Olimpiyatları sırasında cereyan eden Psiko-Ergo-Farmakoloji Uluslararası Kongresinde ortaya atılmış ve 1962’de organize edilen iki yuvarlak masa toplantısı sonrasında, 26-27 Ocak 1963’de Fransa’da toplanan bir bilimsel Kongrede Doping’in ilk tanımının yapılmasına çalışılmıştır. Bu ilk tanıma göre: “Doping bir sporcunun fizyolojik hazırlanması değildir. Bu hazırlanma yasamsal önemdedir ve tıbbi kontrol altında yapılmalıdır. Bir yarışma hedeflenerek veya bir yarışma sırasında, verimi arttırmaya yönelik, spor etiğine aykırı ve sporcunun beden veya ruh sağlığına zarar verebilecek, her türlü madde veya yöntem uygulamaları DOPİNG addedilir.”⁶ Aynı yıllarda,

Doğu Berlin’de Demokratik Alman Cumhuriyeti gizli polisi STASI’nin, Doğu Alman sporunu ele almaya karar vermesi ilginçtir. Amaçlanan, uluslararası arenada siyasi olarak tanınmayan bu devleti, spor yolu ile dünya sahnesine çıkartmaktır. Doping yeni bir eşik atlamış, sistemleştirilmiş; Devlet, sporcularına doping uygulama kararı almıştır, Doğu Berlin’de Spor Tıbbi Merkez Enstitüsü gerçek bir Doping Bakanlığı gibi çalışır olmuştur. Tam iki bin kişi geceli gündüzlü çalışarak bir takım doping programları geliştirirler; tek amaçları Doğu bloğunun Batıya üstünlüğünü kanıtlamaktır.⁷

1956 Melbourne Oyunlarında sadece tek bir madalya alabilen Doğu Alman sporcuları, 1960 Roma Oyunlarında da yine tek madalya, 1964 Tokyo Oyunlarında ise sadece dört madalya kazanmışlardır. Büyük farkla başarı 1972 Münih Oyunlarında gerçekleşir ve 70 madalya alırlar. Bu sonucu 1976 Olimpiyatlarında 90 madalya, 1980 Moskova’da 125 madalya izler. Halbuki yine Moskova’da, aynı milletin öbür tarafındaki insanları, Federal Alman sporcuları sadece 40 madalya almışlardır.⁷

Doğu Alman sporcularına doping maddelerini sağlayan da, bu ülkenin Olimpiyat Komitesi tarafından akredite edilmiş Spor Tıbbi Enstitüsü “Kreicsha”dır. Doğu bloğu rejimleri bu konuda o denli yol alırlar ki 1976 Montreal Oyunlarında, bu laboratuvarın bir yüzer modeli, bütün oyunlar boyunca Montreal açıklarında demir atar. Sporcular devamlı kontrol altındadır. Aldıkları doping maddeleri testlerde görülenler yarışmalara sokulmazlar, maskeleyen etkili olanlar yarışır ve resmi doping kontrollerinde hep temiz, hep negatiftirler. Sistem zirvesine 1988 Seoul Oyunlarında ulaşır ve ABD’nin de katıldığı boykotsuz bu oyunlarda Doğu Alman sporcuları 102 madalya kazanırlar.

1988 Olimpiyatlarının büyük yıldızlarından birisi de altı altın madalya kazanan Doğu Alman yüzücü Kristin Otto olmuştur. Ancak Komünist Bloğun yıkılışından sonra açılan tahkikatların birisinde, 1994’de STASI arşivlerinde inceleme yapan biyokimyacı Werner Franke, Kristin Otto’nun bu başarıları sırasındaki “testesteron” hormonu bulgularının normalden üç kat yüksek olduğuna dair belgeler bulunduğunu açıklamıştır. Bu örnekleri sayısız şekilde arttırmamız mümkündür.^{7,8}

DOPİNG VE FARMAKOLOJİ- EKONOMİ İLİŞKİSİ

Doping olarak kullanılan müstahzarlara genel olarak baktığımızda %95’inin asıl tedavi alanlarından saptırılan ajanlar olduğunu görüyoruz: Astım ilacı “efedrin”, sür’at kosucularının depara tepki süresini kısaltarak harekete geçisini çabuklaştırmaktadır; pediatriye kullanılan “büyüme hormonu”, haltercinin adale ağırlığını, dolayısı ile gücünü arttırmaktadır; depresyon ilacı “pzorac”, maratoncunun acıya direncini güçlendirmektedir; kansızlığa karşı tedavi ilacı “eritropoetin” yani EPO”, kandaki oksijen dolasını artırarak bisikletçinin dayanıklılığını artırmaktadır; Alzheimer hastalığında kullanılan “tachrine”, Formula 1 pilotunun veya golf oyuncusunun katedeceği yolu daha iyi hatırlamasını sağlamaktadır; damarda yüksek tansiyonu düşürücü bir “beta-bloker” atıcının titremesini azaltır; uyku halini tedavi eden “modafinil”, Körfez savaşı sırasında askerler tarafından kullanılmış, sporda ise, tek basına uzun yelken yarışlarına katılanlarca kullanılmaktadır. Bu örnekleri çok artırmamız mümkündür.⁹

Son on yılda spordaki büyük doping skandalları, bu olayın artık bireysel ve marjinal bir sorun olmadığını ve fakat organize ve toplumsal bir boyuta ulaştığını ortaya koymuştur. Doping yasamın her kesiminde bulunmakla birlikte sadece sporda kovuşturulmaktadır. Doping tanımı hakkında da henüz bir fikir birliği yoktur. Bu konudaki zıt görüşler, büyük ölçüde de sporun tanımı hakkındaki farklılıklardan ileri gelmektedir. İzin verilen doping ile yasak doping arasındaki ayırım - sınır tamamen takdiridir.¹⁰

İzin verilen doping olarak tanımlayabileceğimiz kesim, hazırlayıcı ilaçları ve izin verilen yapıcı (rekonstrüktif) müstahzarları kapsar, bunlar herhangi bir hastalık bulgusuna dayandırılmaksızın, sporcunun doğal esiklerini daha ilerilere götürmek için kullanılır. Bunlara örnek olarak sporcuların aldıkları ekstra güçlendirilmiş vitamin preparatları, serbest oksijen radikalleriyle mücadelede kullanılan antioksidanlar, demir ve mineral preparatları, balık yağı gibi maddeler sayılabilir.

Diğeri, yani yasal olmayan doping, yasak olan kesim, simdilerde WADA tarafından oluşturulan listeye göre belirlenmiştir. WADA bu listeyi iç prensibe dayandırmaktadır: madde 1) performansı artırma niteliğine sahiptir, 2) sağlığa karşı bir risk oluşturmaktadır, 3) spor etiğine aykırıdır. Bu müstahzarın, yasaklı maddeler listesine alınması için yukarıdaki prensiplerden en az ikisine cevap vermesi gerekir.^{11,12}

WADA'nın bu yeni kriterlerine göre, örneğin Fransa'da 1 Ocak 2004'den itibaren, daha önce yasak olan 950 müstahzardan 308'i artık yasak olmaktadır. Bu durumda, şimdiye kadar doping addedilen birçok ilaç, bundan böyle doping oluşturmaktan çıkartılmıştır. Oysa etkileri hala oldukları yerde durmaktadır. Halen yapılmakta olan doping kontrollerinin etkin olduğunu sanmak, büyük bir yanıltır. 1968- 2000 yılları arasında Olimpiyatlarda sadece %0.33 pozitif vakaya rastlanması sporcuların çok azının doping yaptığını göstermez, sadece çok az pozitif vakaya rastlanmış olduğunu belirtir; çünkü spor yapan kitlelere nazaran çok az kontrol yapılmaktadır.

1996 Atlanta Olimpiyatlarında İngiliz kafilenin doktoru Micheal Turner'a göre ise katılanların en az %75'i doping yapmıştır. Bazı spor dallarında ise bu oran %90'lara varmıştır. Amerikalı doktor Robert Kerr'e göre ise profesyonel bisikletçilerin %99'u EPO almışlardır.

2003 yılında sporun sermaye birikimi 550 milyar Euro'dur ve dünya ticaret hacminin %3'ü olarak değerlendirilmiştir; bu sonuca göre doping maddelerine talep son derece cazip bir ticaret alanıdır ve internet de bunu son derece kolaylaştırmıştır. Dünya doping piyasasının 4 ila 8 milyar Euro'luk bir ciro yaptığı ifade edilmektedir. WADA'nın araştırma bütçesinin 17 milyon Euro olduğu göz önünde tutulursa, hırsız ile polisin silahlarının ne kadar eşitsiz oldukları daha iyi anlaşılır.

Üst düzey yarışmalara katılan bir sporcu üç çeşit rakibi olduğunu bilmektedir. Doping yapmayanlar (çok küçük bir azınlık), ilkel yöntemlerle doping yapanlar, bilimsel yöntemlerle doping yapanlar (üst düzeyin büyük çoğunluğu).

Araştırmalara göre, dopinge yapılan yıllık 100.000 Euro'luk bir yatırım sporcuya yaklaşık 2 milyon Euro'luk bir gelir sağlayabilir. Oysa aynı kişi, genellikle sahip olduğu sıradan bir eğitim düzeyiyle istihdam edilebileceği sıradan bir isten yılda ancak 15.000 Euro gelir elde edebilecektir.¹³

DOPİNG VE SAĞLIK RİSKLERİ

Yapılmış olan istatistikler, kendi başına dopingin zararlarını ortaya koymaktadır: Amerikan futbolu oyuncularının ortalama yaşam beklentisi 55 yıldır ve bu ABD'deki bütün meslekler arasında yaşam süresi en kısa meslek grubu olarak göze çarpmaktadır, bir diğer bakışla ABD genel ortalamasından 20 yıl daha kısa bir yaşam süresidir. Öte yandan, atletizmde Florance Griffith – Joyner'in 1998'de, 38 yaşındaki ölümü doping riskinin diğer bir çarpıcı örneğidir. Seoul Oyunlarında 100 ve 200 metrelerde madalya almış olan bu sporcu aynı yıl iki de dünya rekoru kırmış ve hiçbir zaman kontrollerde pozitif yakalanmamıştır.

İnsan ömrünün gittikçe daha çok uzadığı Avrupa'da bisiklet şampiyonlarının gittikçe daha genç yaşlarda öldükleri saptanmaktadır. Makro Pantani ve Jose Maria Jimenez 32 ve 34 yaşlarında, Hugo Kolbet 39 yaşında Gastone Nencini ve Roger Riviere 40 yaşında ölmüşlerdir. Futbolda da eskiden görülmemiş sıklıkta sahada ani ölümler olmaktadır.¹⁴

DOPİNG KAVRAMINA ETİK VE HUKUKİ BAKIŞ

Doping ile mücadeleye yeni başladığı yıllarda öne çıkan en temel gerekçe "sporcunun sağlığı" olmuştur. Zaman içinde, dopingli bir sporcunun hile yaptığı görüşü ve sporun gittikçe ekonomik önem kazanması dopingi bir "ekonomik suç" haline getirmiştir. Finansal kaygıların baskısı ile sportif değerlerin uğradığı erozyon göz önüne alındığında, bunun çok temel bir etik soruna dönüştüğünü görüyoruz. 1984 yılında IOC Olimpik Antlasması'ndaki amatörlik kavramı yok olmuş ve 1987'den itibaren basın, Devletlerin olimpiyatlarda madalya alan sporcularına verdikleri teşvik ve ödül primlerini yayınlamaya başlamıştır. Bu durumda spora yeni bir değer aranmış ve sporcunun topluma örnek bir birey olması gerektiği vurgulanarak bu husus, doping ile mücadelenin yeni ahlaki gerekçesi

haline getirilmiştir. Bu gerekçe 1985’de Avrupa Konseyi Doping Mücadele Avrupa Sarti’nin gerekçesinde şöyle ifade edilmiştir: “Doping, sporu tam kalbinden vurmakta; sporun insancıl ve etik temelini görmezden gelmekte; insanı alçaltmaktadır.”

Uluslararası Olimpiyat Komitesi her yıl hangi maddelerin ve hangi yöntemlerin doping kapsamına girdiğini bildiren doping listesi yayınlanmaktadır. Listede yer alan yasaklı maddeleri kullanan ve yöntemleri uygulayan sporcular dopingli sayılarak ceza almaktadırlar.^{15,16}

Yapılan analizler sonucunda sporcunun numunesinde yasak maddelere rastlanırsa, sporcu doping kullanma suçunu işlemiş demektir, bunun sonucunda ulusal ve uluslararası spor kurallarına göre cezalandırılır.

Sporcu dopingli maddeyi bazen bilmeyerek alabilir. Örneğin bir rahatsızlığının (soğuk algınlığı) tedavisi için aldığı bir ilaçta, yasak kapsamına giren maddeler de bulunabilir. Dopingi cezalandıran yasal düzenlemeler ile spor federasyonlarının kuralları arasında temel bir hukuki ayırım bulunmaktadır. Ceza kanunları suçun oluşması için çok temel bir unsura dikkat çekerler; failin doping yapma iradesi yani suç kastı bulunmalıdır. Buna karşılık spor federasyonlarının kurallarında kasıt unsuru aranmamaktadır. Spor Federasyonları dopingin yasak olduğunu belirtirler ve kontrollerde pozitif çıkan cezalandırılır; burada kasıt unsurunun bulunması veya bulunmaması suçun unsurlarından değildir.¹⁵ Ülkemizde bu konu iki metinde düzenlenmiştir. Birincisi Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü Amatör Spor Dalları Ceza Yönetmeliği, ikincisi ise Futbol Federasyonu Disiplin Talimatıdır. Uluslararası federasyonlarca düzenlenen spor müsabakalarında doping yaptığı belirlenen sporcular ile kendilerine doping maddesi verilmiş yarı hayvanlarına ceza uygulanır. Ödül varsa geri alınır, müsabakalardan belirlenen sürelerde men cezası verilir. Ancak daha önce doping ile cezalandırılmış sporcu tekrar doping suçu işlediği takdirde, ömür boyu müsabaka ve faaliyetlerden men cezası verilir. Dopingli sporcunun antrenörü, yarış hayvanının sahibi ve sorumlularının antrenörlük belgesi gibi belgeleri iptal edilir.¹⁷

Doping ile mücadelenin sağlığı koruma yönü unutulmuş değildir. Ancak doping ile mücadelenin nedenleri belirtilirken etik gerekçesi ile ayrılmaz bir ikili oluşturmaktadır. Doping mücadelede etik değerlerin geriye itilmesi ve sağlık faktörünün öne çıkartılması konusunda önemli bir yorumun IOC’nin 1998’deki Başkanı Juan Antonio Samaranch tarafından yapıldığını görüyoruz. Samaranch “Doping maddeleri listesi çok önemli şekilde daraltılmalıdır. Buna göre, sporcunun sağlığına tehlike oluşturmayan bir uygulama doping değildir. Bu kadar asırı ahlakçı olunmamalı ve doping ile sağlık açısından yarattığı sorunlar nedeni ile mücadele edilmelidir” demiştir.¹¹

Fransız spor sosyoloğu Patrick Mignon’a göre, doping yapan sporcu kendisini bir suçlu veya sahtekar gibi görmemekte, spordaki isini büyük fedakarlıklarla, gereğinde sağlığını da tehlikeye atarak, en iyi şekilde yapmaya çalışan bir kişi gibi görmektedir. Esasen, daha 1960’da dahi sadece etik gerekçenin doping ile mücadelede yeterli bir gerekçe olmayacağını bilincinde olanlar azımsanmayacak sayıda idi. O tarihlerde bile, doping maddesi kullananların sadece “etik uğruna” cezalandırılmayacağını; etik uğruna kovuşturmalara (doping kontrolleri) girişilemeyeceğini; kişilerin profesyonel veya amatör olsunlar ellerinden spor yapma haklarının alınmayacağını; doping ile mücadele kontrollerinin sporcuların bir bakıma özel hayatlarına müdahale niteliği taşıdığını ileri sürerler vardı ve ancak etik gerekçesine, sağlık gerekçesinin eklenmesi halinde doppingle mücadelenin sağlanma nedenlere dayanılabileceğini savunmaktadırlar.¹³

Gerçekten bir kısım yazar ve düşünürler dopinge izin verilmesini savunmaktalar. Bu akıma göre: doping etkisi bulunan bütün maddeler veya hiç değilse steroidler serbest bırakılmalıdır; bütün sporculara veya hiç değilse profesyonel olanlara doping serbest olmalıdır. Doping konusunda serbestlik görüşünü vurgulayanlar, gerekçelerinde: ‘Doping uygulaması o kadar yaygındır ki bunu durdurmaya yönelik bütün çabalar boşunadır, kullanımı serbest bırakılırsa, hiç değilse sporcunun sağlığı açısından yasal şekilde hekim takibine alınabilir. Bu suretle kullanım yöntemleri bilinir ve sağlık so-

rumluları; yan etkileri, prognozu takip edebilirler. Bu durumda tedarik yasal olacağından, karaborsa, kaçak ve sahte ilaç kullanımı da önlenmiş olur' demektedirler. Böylece doping ile mücadelede kullanılan uluslararası ve ulusal bütçelerin, sporcuların sağlığını takipte kullanılabileceğini belirtmektedirler. Ayrıca, spor alanlarındaki seyirler daha heyecanlı olabilecek ve elde edilen rekorlar daha da inanılmaz hale gelebilecektir.¹⁰

Diğer taraftan, doping kontrolü konusu da bir dizi etik kaygıyı beraberinde getirmektedir. Genel olarak, doping kontrolü sporcuların idrar veya kan örneklerinin, ulusal veya uluslar arası bir spor federasyonu adına alınması ve içlerinde yasak madde bulunup bulunmadığının uzman laboratuvarlarda araştırılması şeklinde tanımlanmaktadır.⁹ Bu denli kısa ve basit anlatılan işlem aslında gözüktüğü kadar sıradan değildir, zira bireyin kişilik haklarına bir saldırı niteliği taşıyabilir. Bu nedenle gerçekleştirilmesi açık ve kesin kurallara bağlanmalıdır.

Bu işlemle ilgili cevaplanması gereken hukuki ve etik sorular arasında sporcunun onamının alınması, teste tabi tutulmayı reddetme hakkı, sır saklama yükümlülüğü, alınan numuneye verilecek güvence, usul hükümleri, sonuca itiraz ve temyiz yetkisi gibi hususlar ilk akla gelenlerdir.

Kontrol için numune alımları yarışmalar sırasında yapıldığı gibi yarışma dışı zamanlarda da yapılabilir. Yarışma dışı zamanlarda etkin olabilmeleri için belirsiz zamanlarda, önceden haber verilmeden yapılması gerekir.¹⁷

Doping kontrolü konusunda uygulanabilecek kuralları ve yetkili kuruluşların niteliklerini incelediğimizde, devlet ve spor federasyonları olmak üzere ikili yetki ile karşılaşmaktayız. Kontrol sonucunda, bir sporcunun bünyesinde yasaklı bir maddenin bulunduğu saptanması, böyle bir maddenin kullanılmış olduğunun tespiti veya yasak bir yöntemin kullanılmış olması doping olayını oluşturur. Bu dopingin, sporcuya performansını

gerçekleştirmede yardımcı olup olmadığına bakılmaz ve sporcu, dopingin kendisine yardımcı olmamış olduğunu ispata yetkili kılınmamıştır. Ancak tüm bu yöntemler özerklik ve özellikle mahremiyet konuları açısından titizlikle ele alınması ve yeniden yapılandırılması gereken sorun kümeleri içermektedir.

SONUÇ

Doping çok önemli sosyal sorunlar içeren bir kavram olarak algılanması gerektiği açıktır. İnsanoğlu hiçbir zaman fiziki ve akıl sınırlarını kabullenmemiştir. Bazen sanatçının kokaine, öğrencinin amfetaminlere, yöneticinin uyarıcılara, sorunlu kişinin antidepresyon ilaçlarına, Amerikalı ve Rus astronot ve kozmonotların en sofistike askeri doping müstahzarlarına sarılması, bu kişilerin daha yüksek performansa ulaşma ve kendilerini aşma arzusunun ileri gelmektedir.

Doping, her türlü sporcunun her ortamda sağlığının korunması için mücadele edilen bir hastalık olarak mı görülmelidir?

Eğer dopinge mücadele başından kaybedilmiş bir savaşa, acaba bu mücadelenin anti tezini savunanlar mı haklı? Bütün kesimleriyle doping yapan bir toplumda, ekonomisi dopingli bir dünyada, bitkilerinin genetiği değiştirilen, tavukları hormonlanan, Viagra'nın marifetleri övülen bir toplumda, sırf sporcuların doğruluk simgesi olmalarını beklemek doğru mu? Bu ve benzeri sorular konuyla ilgili tartışılması ve cevaplanması gereken sorular olarak göze çarpmaktadır.

Dopingin sürekli evrim geçiren bir sosyal olgu olduğunu gözönüne alarak biyologların, farmakologların, kimyacıların, genetikçilerin, epidemiyologların, ekonomistlerin, sosyologların, antropologların, tarihçilerin, hukukçuların, hatta felsefecilerin, ve özellikle siyasetçilerin konuya eğilmeleri, mücadelesinde güç birliği yapmaları; bu savaş sadece biyolojik kontrollerle kazanılabilir görümleri gerekir.

KAYNAKLAR

1. Erdemli A. Olimpik Kültüre Doğru [Towards the Olympic Culture]. Türkiye ve Olimpiyat Sempozyum Kitabı, İstanbul, İ.T.Ü Beden Eğitimi Bölümü Kitapları; 1995. s.25.
2. Erdemli A. İnsan,Spor ve Olimpizm-Spor Felsefesi Yazıları [Humanbeings, Sports and Olympism-Papers About Sports Philosophy] (1). İstanbul, Sarmal Yayınları; 1996. s.24.
3. Kurthan F. Spor Yönetimi [Management of Sports]. İstanbul, YGS Yayınları; 2003. s.97.
4. Üstel C. 1894'den 2004'e Olimpiyat Tarihi [The History of Olympics from 1894 to 2004]. Molpa Kültür Yayınları, İstanbul; 2005. s.125.
5. Kurthan F. Dünyada ve Türkiye'de Spor Yönetimi [Sports Management In the World and In Turkey]. Ankara, Bağırhan Yayinevi; 1998. s.58.
6. Tufts A. Doped East German Athletes To Receive Compensation. *BMJ* 2002; 324: 1544-1550. doi:10.1136/bmj.324.7353.1544/b (Published 29 June 2002)
7. Shapiro MH. The Technology of Perfection: Performance Enhancement and the Control of Attributes, *Southern California Law Review*, 1991. p.11-113.
8. Mehlman MJ, Banger E,Wright MM. Doping In Sports and the Use of State Power. *Saint Louis University Law Journal* 2005;50(1): 15-73.
9. Savulescu J, Foddy B, Clayton M. Why We Should Allow Performance Enhancing Drugs In Sports. *Br J Sports Med* 2004; 38: 666-670 doi:10.1136/bjism.2003.005249
10. Kennedy D. Here Come the Olympics, *Science* 2004; 305(5684): 573-578.
11. Knight J. Drugs Bust Reveals Athletes. *Secret Steroid*, *Nature* 2003; 425(6960): 752-760.
12. Dost T. Doping. *Türkiye Klinikleri J Surg Med Sci* 2006; 2(46):145-51.
13. Beullens M, Delanghe JR, Bollen M. False-positive Detection of Recombinant Human Erythropoietin In Urine Following Strenuous Physical Exercise. *Blood* 2006; (12)107: 4711-4713.
14. Durant RH, Rickert V, Ashwort C, Newman C, Slavens G. Use of Multiple Drugs Among Adolescents Who Use Anabolic Steroids. *New York Journal of Medicine*. 1993; (13)328: 922-926.
15. Doping ve Bilinmesi Gerekenler [Doping and the Information Should Be Known]. Ankara, Doping Mücadele Vakfı Yayınları No:1. 12
16. Ergen E. Spor Fizyolojisi [Sports Physiology]. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1993, No:584. s.123.
17. Çağlayan R. Spor Hukuku [Sports Law]. Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2007. s.85.